

Tydzień Noblowski

Nagroda Banku Szwecji im. Alfreda Nobla
w dziedzinie nauk ekonomicznych

Tydzień
Noblowski

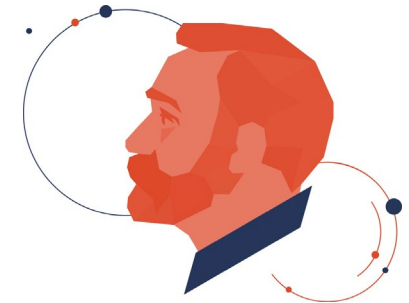
Alfred Nobel

21 X 1833 Sztokholm – 10 XII 1896 San Remo

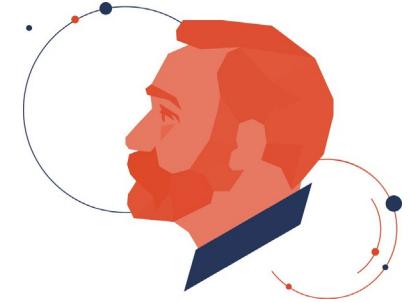
Zajmował się wynalazkami o znaczeniu militarnym, takimi jak **dynamit** i **proch bezdymny**. Prowadził także prace m.in. nad: telefonem, bateriami, fonografem, elektrycznymi żarówkami, rozwojem syntetycznego kauczuku, skóry, jedwabiu.

Zgromadził majątek szacowany na ok. **6,5 miliona dolarów**. Będąc wynalazcą zajmującym się między innymi odkryciami wykorzystywanymi w działaniach wojennych, zawdzięczał swoje bogactwo w dużej mierze produkcji „**narzędzi śmierci**”. Stanowiło to dla Nobla poważny problem moralny. Na wynalazcy głęboko odcisnęła się także osobista tragedia. W wyniku eksplozji nitrogliceryny w należącej do niego fabryce zginął jego brat.

Władał biegle kilkoma językami. Pisywał wiersze, pozostawił niedokończoną powieść. Był pacyfistą. Wierzył w dobroczynną rolę nauki i postępu technicznego.

Nagroda Nobla

Czy wiecie, jak wyglądały początki tego wyróżnienia?

Wszystko zaczęło się od **testamentu Alfreda Nobla**, zatwierdzonego 27 listopada 1895 roku. Na poznanie treści ostatniej woli wynalazcy dynamitu świat musiał poczekać jeszcze ponad rok. Po śmierci Nobla w 1896 roku, ku oburzeniu jego rodziny, okazało się, że szwedzki chemik zdecydował się **przeznaczyć cały swój majątek na ufundowanie nagrody**, którą dzisiaj znamy właśnie jako Nagrodę Nobla.

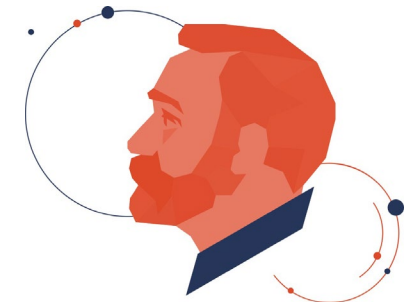
Zgodnie z wolą Nobla, wyróżnienie to miało trafiać do rąk osób, których osiągnięcia miały **niebagatelne znaczenie dla dobra ludzkości**.

Pięć czy sześć Nagród Nobla?

W ilu dziedzinach przyznaje się to wyróżnienie?

Nagrodę Nobla przyznaje się w sześciu dziedzinach: **fizyki, chemii, fizjologii lub medycyny, literatury i nauk ekonomicznych**. Do tego należy doliczyć także **Pokojową Nagrodę Nobla** przyznawaną przez Norweski Komitet Noblowski.

Co ciekawe, w swoim testamencie Nobel wspomniał **jedynie o pięciu dziedzinach**, w których miała być przyznawana nagroda. W ostatniej woli Szweda **nie było mowy o dziedzinie nauk ekonomicznych**. Historia wyróżnienia w tej dziedzinie zaczyna się w 1968 roku, gdy **Bank Szwecji przekazał Fundacji Noblowskiej datkę** potrzebny do ufundowania tej nagrody. Co więcej, oficjalnie nie jest to tak naprawdę Nagroda Nobla, lecz **Nagroda Banku Szwecji im. A. Nobla w dziedzinie nauk ekonomicznych**.

Nagroda Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie nauk ekonomicznych

W swoim testamencie Alfred Nobel **nie wymienił** nauk ekonomicznych. **Wyróżnienie powstało w 1968 roku** z inicjatywy Banku Szwecji w trzechsetną rocznicę jego założenia. Bank przekazał Fundacji Noblowskiej **datek, który posłużył jako fundusze niezbędne do przyznawania nagrody**. Wnioskodawcy utworzenia nowej nagrody argumentowali, że **nauki ekonomiczne w wysokim stopniu wywierają wpływ na funkcjonowanie współczesnych społeczeństw**, a dokonania laureatów podkreślają **niezaprzeczalny wkład ekonomii w poprawę kondycji ludzkiej**.

Od 1969 roku wyróżnienie przyznaje się rokrocznie. **Pierwszymi zwycięzcami** zostali właśnie w 1969 roku **Ragnar Frisch i Jan Tinbergen**.

Kto decyduje o wyborze laureata?

Laureata Nagrody Banku Szwecji w dziedzinie ekonomii wyłania Królewska Szwedzka Akademia Nauk. Wybiera ona zwycięzcę z grona osób zarekomendowanych przez Komitet Nagrody w dziedzinie ekonomii, który zajmuje się weryfikacją i wskazaniem finalistów. W skład Komitetu wchodzi **pięciu członków**, obieranych na 3-letnią kadencję. Od wielu lat w pracach Komitetu biorą udział także **eksperti dodatkowi**, którzy mają równoważne prawo głosu.

Uroczyste wręczenie nagród odbywa się podczas specjalnej ceremonii 10 grudnia w Filharmonii w Sztokholmie. Oprócz medalu laureaci otrzymują też dyplomy i potwierdzenie kwoty wygranej.

Kto otrzymał Nagrodę Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie nauk ekonomicznych w 2022 roku?

W 2022 roku Nagrodą Banku Szwecji im. A. Nobla w dziedzinie nauk ekonomicznych zostali wyróżnieni David Card, Joshua D. Angrist i Guido W. Imbens. Pierwszy z wymienionych badaczy został doceniony za „empiryczny wkład w ekonomię pracy”. W przypadku Angrista i Imbensa doceniono ich „metodyczny wkład w analizę związków przyczynowych”.

Laureaci stworzyli metody pozwalające dokładnie określać związki przyczynowe w badaniach empirycznych. Ich prace nad fundamentalnymi pytaniami, z którymi mierzymy się współcześnie, np. takimi jak wpływ imigracji na rynek pracy, przyniosły i wciąż przynoszą wymierny pożytek społeczeństwom.

Nagrodę Banku Szwecji im. A. Nobla w dziedzinie nauk ekonomicznych w 2023 r. otrzymała Claudia Goldin

III. Niklas Elmehed © Nobel Prize Outreach

„za badania, które pozwoliły na lepsze zrozumienie sytuacji kobiet na rynku pracy”.

Główne czynniki wpływające na różnice między płciami na rynku pracy

„Claudia Goldin przedstawiła pierwszy kompleksowy opis zarobków kobiet i ich udziału w rynku pracy na przestrzeni wieków. Przeszukując archiwa oraz kompilując i korygując dane historyczne, Goldin była w stanie przedstawić nowe i często zaskakujące fakty. Wybory kobiet często były i pozostają ograniczone przez małżeństwo oraz odpowiedzialność za dom i rodzinę. Te ograniczenia stanowią sedno jej analiz i modeli ekonomicznych wyjaśniających rzeczywistość kobiet na rynku pracy.

Jej badania rozpoczęły się w Stanach Zjednoczonych, ale kluczowe spostrzeżenia sięgają daleko poza ich granice. Podobne wzorce zaobserwowano w wielu innych krajach. Jej badania pozwalają nam lepiej zrozumieć działanie rynków pracy wczoraj, dziś i jutro.”

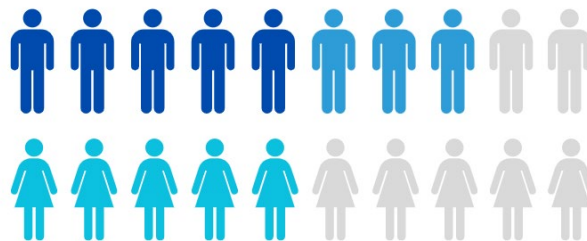

© Johan Jarnestad/The Royal Swedish Academy of Sciences

Ciekawostka: Profesor Claudia Goldin wraz z mężem w latach 70-tych zostali domem dla pierwszego Golden Retrievera. Od tej pory są ciągle właścicielami psów tej rasy. Pika, ich obecny pies, otrzymał wiele nagród w konkursach węszenia, był szkolony do zawodów posuszeństwa i jest psem terapeutycznym w lokalnym domu opieki.

Ważne liczby

W ostatni stulecie odsetek kobiet wykonujących płatną pracę potroił się w wielu krajach o wysokich dochodach. Jest to jedna z największych zmian społecznych i gospodarczych na rynku pracy we współczesnej historii. Nadal jednak istnieją ważne różnice między sytuacją kobiet i mężczyzn na rynku pracy. Jakże?

Na całym świecie około 50% kobiet jest zatrudnionych, podczas gdy analogiczny wskaźnik dla mężczyzn wynosi 80%.

Kiedy kobiety pracują, zazwyczaj zarabiają mniej (w Unii Europejskiej średnio o 13% na tym samym stanowisku).

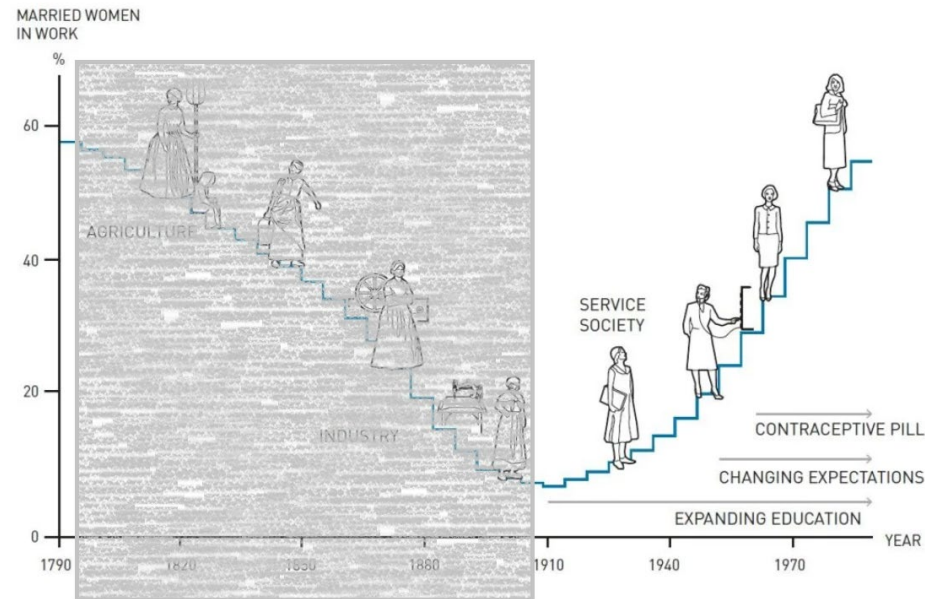
Jeśli wynagrodzenie za wykonywanie tej samej pracy różni się, to kobiety mogą być zniechęcane do pracy i kariery.

Z ekonomicznego punktu widzenia nieefektywne jest, aby praca nie trafiała do najbardziej wykwalifikowanych osób (często kobiet).

**Tydzień
Noblowski**

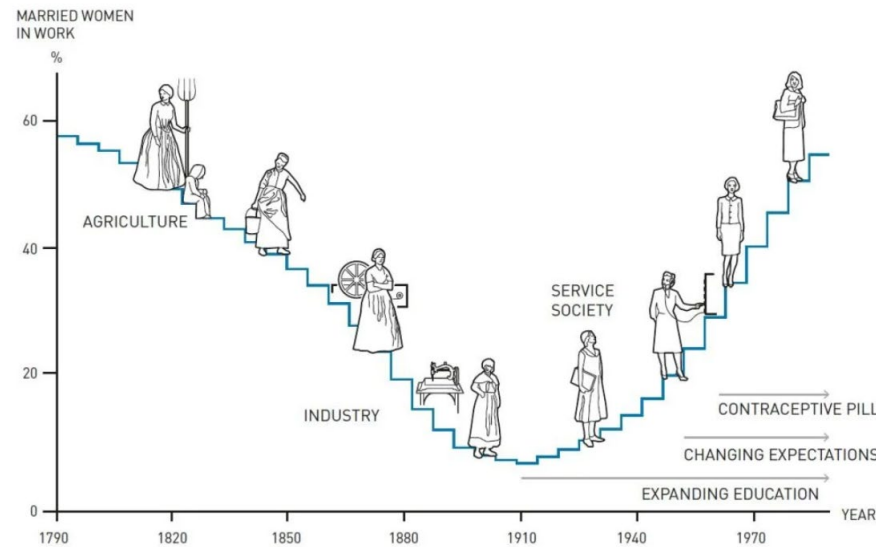
Nowe obserwacje dotyczące danych sprzed 200 lat

The U-shaped curve. © Johan Jarnestad/The Royal Swedish Academy of Sciences

Przed publikacją przetłomowej książki prof. Goldin w 1990 r. naukowcy badali głównie dane z XX wieku. Twierdzono, że istnieje wyraźny pozytywny związek między wzrostem gospodarczym a liczbą kobiet zatrudnionych z wynagrodzeniem.

Nowe obserwacje na danych sprzed 200 lat

The U-shaped curve. © Johan Jarnestad/The Royal Swedish Academy of Sciences

Odkrywając dane z okresu 1790-1890 r., prof. Goldin ujawniła zaskakujący fakt historyczny: przed wzrostem industrializacji w XIX wieku kobiety częściej uczestniczyły w rynku pracy. Jednym z powodów było to, że industrializacja utrudniła wielu zamężnym kobietom pracę w domu, a tym samym łączenie pracy z rodziną.

Te spostrzeżenia umożliwiają lepsze zrozumienie pozycji kobiet rynku pracy. Nie powinniśmy liczyć na to, że wzrost gospodarczy automatycznie zmniejszy różnice między płciami na rynku pracy.

Dlaczego równość płci na rynku pracy nie następuje? Prof. Goldin wskazuje kilka kluczowych czynników...

Decydujące czynniki to:

możliwości łączenia przez kobiety płatnej pracy z życiem rodzinnym (małżeństwo, oczekiwania społeczne) i wychowaniem dzieci (obowiązki opiekuńcze), decyzje związane z edukacją, innowacje techniczne, prawa i normy społeczne oraz strukturalna transformacja gospodarki

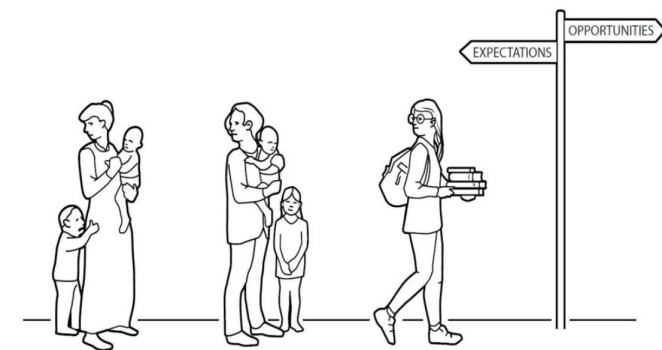
Rynek pracy składa się z różnych pokoleń (kohort), które podczas dokonywania ważnych wyborów zawodowych natykały różne okoliczności. Prof. Goldin opracowała podejście oparte na analizie kohort.

Na początku XX wieku od większości kobiet oczekiwano, że będą pracować tylko przez kilka lat przed ślubem, a następnie opuszczą rynek pracy po ślubie i zajmą się opieką nad dziećmi. Takie oczekiwanie „braku kariery” wpływało też na wybory edukacyjne kobiet.

W drugiej połowie XX wieku, na skutek zmian społecznych, zamężne kobiety często wracały na rynek pracy, gdy ich dzieci były starsze. Możliwości zatrudnienia, jakie wówczas miały, opierały się na wyborach edukacyjnych dokonanych dwadzieścia pięć lat wcześniej, w czasie, gdy zgodnie ze współczesnymi normami społecznymi nie oczekiwano od nich kariery.

W ostatnich dziesięcioleciach kobiety coraz częściej studiują, a w krajach o wysokim dochodzie kobiety mają generalnie wyższy poziom wykształcenia niż mężczyźni.

NAGRODA NOBLA W DZIEDZINIE NAUK EKONOMICZNYCH

The importance of expectations. © Johan Jarnestad/The Royal Swedish Academy of Sciences

Zadania

1. **Dyskusja:** Powiedz, co myślisz! Czy uważasz, że to sprawiedliwe, że kobiety zarabiają mniej niż mężczyźni wykonujący ten sam zawód? Tak/Nie
2. **Sprawdź**, co myślą internauci na ten temat na:
www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences.
3. **Zajrzyj do danych o luce płacowej:** Przepisy prawa stanowią, że za tę samą pracę należy wypłacać takie same wynagrodzenie, ale do tej pory pracodawców chroniła tzw. „tajemnica wynagrodzenia”. Decyzją Parlamentu Europejskiego pracodawcy będą musieli podawać informacje, które ułatwią pracownikom sprawdzenie, ile zarabiają inni. Tzw. „dyrektywa równości płac” wejdzie w życie nie później niż w połowie 2026 r. Jak myślisz, ile procent mniej zarabiają obecnie kobiety niż mężczyźni za tę samą pracę w Unii Europejskiej i w Polsce? Czy nowe prawo może zmienić tę sytuację?
4. **Do domu:** Sprawdź, ile kobiet otrzymało Nagrodę Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie nauk ekonomicznych. Dowiedz się, nad czym pracowały naukowo i uzupełnij quiz: www.nobelprize.org/image-pairing-economic-sciences. Powodzenia!

Bibliografia:

- [1] <https://www.nobelprize.org/>
- [2] <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2023/press-release/>
- [3] https://en.wikipedia.org/wiki/Claudia_Goldin

O Autorce materiałów:

Katarzyna Zagórska jest doktorantką i badaczką z Katedry Mikroekonomii Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Jej rozprawa dotyczy wpływu komunikowania norm społecznych (tzw. *norm-nudges*) na preferencje względem ochrony środowiska. W swoich badaniach stara się zrozumieć czynniki sprzyjające podejmowaniu działań prośrodowiskowych i prospołecznych. W celu określenia przyczynowości badanych zjawisk posługuje się metodami eksperymentalnymi. Pracowała nad zrozumieniem czy i dlaczego Polacy sortują śmieci, przejmują się zmianami klimatu, wybierają produkty ekologicznych, wpływają na jakość powietrza, oraz nad tym jak zachęcić rolników do wdrażania praktyk rolno-środowiskowych.

UNIwersytet
Warszawski

CENTRUM
WSPÓŁPRACY
I DIALOGU

Partner wydarzenia:

